

III. Z DZIEJÓW NAUKI I NAUCZANIA HISTORII PRAWA

TADEUSZ MACIEJEWSKI (Gdańsk)

Prawo i jego nauczanie w Gdańskim Gimnazjum Akademickim od XVI do XIX wieku (1558-1810)

W 1558 r. powstało Gimnazjum Gdańskie, jako czteroklasowy partyku-
larz. W 1580 r. został on przekształcony w Gimnazjum Akademickie. Do ist-
niejących dotychczas sześciu klas dodano dwie nowe, akademickie, z których
najwyższe (*prima* i *secunda*) uzyskały przywilej prowadzenia zajęć odpowia-
dających uniwersyteckim wydziałom teologii, filozofii, prawa i medycyny,
wszakże bez możliwości nadawania stopni naukowych¹.

---

¹ W 2008 r. obchodzono w Gdańsku 450. rocznicę powstania Gdańskiego Gimnazjum Aka-
demickiego. Wtedy też jego dzieje doczekały się 4-tomowego opracowania monograficznego. Naj-
ważniejszym z nich był t. I, pt. *Szkice z dziejów*, Gdańsk 2008. Tam też znalazł się kilkudziesięcio-
stronicowy rozdział T. Maciejewskiego, „Prawo i prawnicy w Gdańskim Gimnazjum Akademickim
(XVII-XVIII wiek)”, s. 361-400, w którym autor obszernie scharakteryzował zasługi Gimnazjum
dla rozwoju w Gdańsku nauk prawnych. Weześniejsze szkice były m.in. udziałem: J. Jabłońska-
Bonca, *Akademicka nauka prawa w Gdańsku (1603-1810)*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1 (1997),
s. 55-62; J. Dmowski, *Nauczanie prawa rzymskiego w Gdańsku od XVII do XIX w.*, „Gdańskie Stu-
dia Prawnicze” 1 (1997), s. 63-65; B. Kolarz, *Nauka prawa w Gdańsku*, „Czasopismo Prawno-Hi-
storyczne” 50 (1998), z. 1, s. 287-297; *Historia Gdańska*, t. II: 1454-1655, red. E. Cieślak, Gdańsk
1982, s. 365, 710, 721-722; *Historia Gdańska*, t. III/1: 1655-1793, red. E. Cieślak, Gdańsk 1993,
s. 281, 283, 291, 292. Por. też *Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Księga Pamiątkowa dla uczce-
nia czterechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum Gdańskiego 1558-1958*, Gdynia 1959 (choć
o nauczaniu prawa jest tam niewiele) oraz K. Kocot, *Nauka prawa narodów w Ateneum Gdańskim
(1580-1793)*, Wrocław 1965; L. Kubik, L. Mokrzejcki, *Trzy wieki nauki gdańskiej (Szkice z dziejów
XVI-XVIII wieku)*, Gdańsk 1969, s. 50-61, czy też inne prace tego ostatniego, zwłaszcza biogra-
my. Natomiast z autorów niemieckich w zasadzie należy wymienić trzech: T. Hirsch, *Geschichte
des Akademischen Gymnasium in Danzig in ihren Hauptzügen dargestellt*, Danzig 1837, s. 63 i n.;
B. Schulz, *Das Danziger Gymnasium im Zeitalter der Aufklärung*, „Zeitschrift des Westpreussischen
Geschichtsvereins” 1941, H. 76, s. 8 i n.; E. Praetorius, *Athenae Gedanenses*, Lipsiae 1713, passim.

Odrębna Katedra Prawa i Historii powstała w 1603 r. Inicjatorem jej utworzenia był Bartłomiej Keckermann². Nie był on wprawdzie prawnikiem, lecz filozofem, ale za to znamienitym, znającym przy tym środowisko uniwersyteckie (Heidelberg), przez co widzącym konieczność uprawiania w Gdańsku dyscyplin prawnych. Były one bowiem nastawione na kształcenie ludzi zarówno uczonych, jak i mających w przyszłości piastować najwyższe stanowiska urzędnicze, nie tylko zresztą w samym Gdańsku, ale i w innych miastach pruskich oraz na dworze królewskim. Związane to było ściśle z równoczesnym nauczaniem historii. W rezultacie do końca XVIII w. prawo i historia były wykładane w ramach tej samej katedry, w klasie pierwszej i drugiej, przy czym w *sekundzie* od połowy XVIII w. nauczano przede wszystkim historii, zaś w *primie*, przez dwa lata, samego już prawa. Profesorowie katedry wykładali również retorykę w rozmiarze dwóch godzin tygodniowo.

Profesor wykładający prawo, jak również historię nosił tytuł *Juris et historiarum profesor publicus ordinarius*. Od 1602 r. był też on z urzędu inspektorem oraz zarządzającym bursą studencką (*palatium*). Informacje o treści wykładanych przedmiotów znajdujemy w wielotomowym zbiorze *Catalogus Lectionum et Operarum*, który zachował się prawie w komplecie. Uzupełnieniem katalogów są dane dotyczące podręczników, z których korzystali wykładowcy oraz druki (*programata*) podające zakres wymagań, kazusy czy też metodologię prowadzonych zajęć. Odnosiły się one przy tym zarówno do lekcji publicznych, jak i prywatnych. Wreszcie nie należy też zapominać o dysertacjach akademickich, sporządzanych nie tylko przez profesorów, ale i ich uczniów, częstokroć przy współudziale mistrzów. Dają one przez to cenne informacje dotyczące procesu nauczania, chociaż niejednokrotnie nie pozwalają określić stopnia samodzielności ich twórcy, gdyż najczęściej są sygnowane nazwiskiem profesora (prezesa)³.

Z zachowanych programów nauczania jasno wynika, że przez prawie 200 lat uległy one wielu zmianom, podyktowanym przede wszystkim osobowościami wykładających profesorów. Zawsze jednak prezentowały wysoki poziom merytoryczny. Wykłady sprowadzały się przede wszystkim do nauczania prawa: rzymskiego, cywilnego procesowego, narodów, natury i morskiego. Każda z dziedzin była eksponowana zależnie od wykładającego ją mistrza⁴.

Pierwsze zachowane programy nauczania prawa z lat 1630, 1633 i 1634 pochodziły z okresu profesury Krzysztofa Ricciusa. Prawo wykładał on w *pri-*

---

² B. Nadolski, *Keckermann Bartłomiej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Kraków 1966-1967, s. 322 i n.; tenże, *Życie i działalność naukowa uczonego gdańskiego Bartłomieja Keckermanna. Studium z dziejów Odrodzenia na Pomorzu*, Toruń 1961, *passim*.

³ T. Maciejewski, *op. cit.*, s. 365 i n.; Listę profesorów Gimnazjum podaje T. Hirsch, *op. cit.*, s. 63 i n. oraz K. Kocot, *op. cit.*, s. 26 i n., zaś nazwiska uczniów zawarte są w pracy *Księga wpisów uczniów Gimnazjum Gdańskiego 1580-1814*, oprac. Z. Nowak i P. Szafran, Warszawa-Poznań, 1974, s. 285.

⁴ T. Maciejewski, *op. cit.*, s. 366; K. Kubik, L. Mokrzecki, *op. cit.*, s. 50.

mie. W 1630 r. były to cztery godziny tygodniowo (poniedziałki i wtorki od 13.00-14.00, a w czwartki i piątki od godz. 14.00-15.00). W latach 1633 i 1634 liczbę godzin wykładu zmniejszono do dwóch (czwartki i piątki od 14.00 do 15.00). Opierały się one zasadniczo na Instytucjach Justyniana⁵. Za profesury Piotra Oelhafa, w jego pierwszym programie z 1639 r., nic się nie zmieniło. Natomiast w programie z 1640 r. zapowiedział on ideę utworzenia *Collegium Politicum ac Juridicum*. Przeznaczone ono miało być dla tych słuchaczy, którzy już odbyli wykłady z prawa rzymskiego oraz poznali *Iura provincilaria nobiliora*. Ich dalsza nauka miała polegać na prowadzeniu dysput, w których jako respondenci mieli wygłaszać własne tezy i skutecznie je bronić⁶. Kilka z powstałych wtedy rozpraw ostało się, dotycząc różnych dziedzin prawa. Z programu profesorskiego Joachima Hoppego wynika, że prawo i historię wykładano w *primie* w liczbie czterech godzin (poniedziałek 8.00-9.00 oraz wtorek, czwartek i piątek od godz. 9.00-10.00) Z tego trzy godziny poświęcono Instytucjom Justyniana, zaś pozostałe prawu kanonicznemu, dążąc do łączenia obu z nauczaniem historii powszechnej od starożytności do czasów mu współczesnych⁷. W 1688 r., na początku swej profesury, kolejny program ogłosił Jan Schultz-Szulecki. Zasadniczo wystąpił on w nim przeciwko dotychczasowym koncepcjom nauczania prawa, przede wszystkim w wykonaniu J. Hoppego, wprowadzając prawdziwy przełom w procesie dydaktycznym. Sprowadzał się on do odejścia od dominującego do tej pory nurtu cywilistycznego (rzymskiego), a dopuszczeniu wykładów z prawa natury i prawa narodów, które wprowadził jako całkowicie samodzielne. Oparł je generalnie na twórczości H. Grotiusa i S. Strykego. Wykłady z Instytucji Justyniana traktował pobocznie, a z historii jako wypoczynek tematyczny, chociaż poruszał w nich niekiedy sprawy istotne, zwłaszcza gdy chodziło o dzieje Polski. Z czasem wprowadził też wykład z zakresu filozofii prawa. Zmiany te miały jego zdaniem na celu lepsze przygotowanie studentów do pełnienia funkcji publicznych oraz wykonywania zajęć kupieckich. Nauczanie wspierał rozwiązywaniem kazuśów, zwłaszcza z czasów mu współczesnych bądź bliskich, co miało ułatwić zrozumienie procesów historycznych, nade wszystko zaś zachodzących w Polsce⁸. Od jego koncepcji odszedł kolejny profesor

⁵ K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., s. 51; K. Kocot, op. cit., s. 70-77; T. Maciejewski, op. cit., s. 366, 373-377.

⁶ T. Maciejewski, op. cit., s. 376; K. Kocot, op. cit., s. 79-92.

⁷ T. Maciejewski, op. cit., s. 378-380; K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., s. 54; K. Kocot, op. cit., s. 96-100; L. Mokrzecki, *Joachim Hoppe, [w:] Zasużeni Ludzie Pomorza Nadwiślańskiego XVII wieku*, Wrocław 1982, t. XIV, s. 104.

⁸ T. Maciejewski, op. cit., s. 366, 380-384; K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., s. 54 i n.; K. Kocot, op. cit., s. 107-127; L. Mokrzecki, *Jan Schultz-Szulecki, [w:] Zasużeni ludzie*, s. 189; tenże, *Jan Schultz-Szulecki (1662-1704). Prawnik i historyk pomorski*, „Zapiski Historyczne” 38 (1973), z. 1; H. Grajewski, *Jan Schultz-Szulecki i jego Tractatus de Polonia nunquam tributaria*, Łódź 1964, passim.

– Jan Gotfryd Diesseldorf. W *primie* swój trzygodzinny tygodniowy wykład sprowadził do nauczania Instytucji Justyniana (wtorek od 14.00-15.00, piątek od godz. 9.00-10.00 i sobotę od godz. 8.00-9.00). Prawem narodów zapewne się nie zajmował, ale na lekcjach prywatnych omawiał Samuela Pufendorfa oraz Joachima Hoppego. Za to na wykładzie z historii starał się łączyć historię prawa z historią ogólną⁹. Po nim katedrę objął aż na 47 lat Samuel Fryderyk Willenberg. Zachowały się programy jego nauczania z lat 1701-1730. Niestety, za jego profesury, w 1709 r. wybuchła w Gdańsku zaraza. Wskutek niej zmarło 19 uczniów z akademickich klas Gimnazjum, jak również prof. G. Groddek. Wielu zaś innych opuściło miasto. Od tego czasu rozpoczął się kryzys Ateneum. Generalnie za jego kadencji program był nie tylko rozbudowany, ale i elastyczny. Liczby godzin podlegały przy tym pewnym zmianom, ale w *primie* były to zawsze cztery tygodniowo, zaś w *sekundzie* dwie. Do tego dochodziły liczne wykłady prywatne. Wykład Instytucji Justyniana oparty był przede wszystkim na pisarstwie J. Hoppego. Natomiast wykład prawa natury i prawa narodów początkowo na kompendium P. R. Vitrianusa – *Institutiones iuris naturae et gentium* (1692), a od 1710 r. na własnym, wydanym rok wcześniej, podręczniku. Jego treść podpierał przy tym licznymi przykładami historycznymi. Od 1716 r. rozpoczął też wykłady z prawa kościelnego protestanckiego. Obok tego przeprowadzał też liczne dysputy, głównie z zakresu prawa natury i narodów. W większości nie były one jednak publiczne i uroczyste, stąd ich nie drukowano. Nie dotyczyło to jedynie tzw. ćwiczeń sobotnich, kontynuowanych później na lekcjach prywatnych. Interesowało go też prawo morskie¹⁰.

Po śmierci Willenberga dwa lata wykładał prawo i historię Gotfryd Lengnich. Program z 1749 r. wymienia, że w *primie* dwie godziny tygodniowo (poniedziałek i wtorek od godz. 8.00-9.00) wykładał na podstawie S. Pufendorfa powszechną historię narodów, zaś w piątki i soboty, również w sumie dwie godziny prawo natury. Dodatkowo dawał prywatne lekcje z Instytucji Justyniana. Głównym celem prowadzonych zajęć miało być praktyczne przygotowanie studentów do objęcia w przyszłości urzędów publicznych, ale też i patriotyczne wychowanie obywatelskie. Służyły także tym zadaniom wykłady z historii polskiego prawa publicznego z uwzględnieniem historii ogólnej Rzeczypospolitej. Dodatkowo parał się również zajęciami z zakresu prawa kanonicznego i kościelnego. Wszystko wzmacniał licznymi przykładami zaczerpniętymi z historii zarówno Polski, jak i powszechnej. Jego dwaj następcy na Katedrze niczym specjalnym się nie wyróżniali, a wręcz nawet hamowali rozwój prawa nowożytnego. J. Kraus w *primie* wykładał przez cztery godziny tygodniowo (poniedziałek, wtorek, piątek i sobotę od 8.00-9.00)

⁹ T. Maciejewski, op. cit., s. 366-368; K. Kocot, op. cit., s. 138 i n.

¹⁰ T. Maciejewski, op. cit., s. 368-369, 387-390; K. Kocot, op. cit., s. 139-185; K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., s. 57.

wyłącznie prawo rzymskie, opierając się na komentarzach J. Hoppego do Instytucji. Prawem natury i prawem narodów najprawdopodobniej w ogóle się nie zajmował. Jego następca Marcin Bogumił Pauli w *primie* prowadził godzinę tygodniowo, którą poświęcał historii prawa cywilnego rzymskiego i powszechnego niemieckiego (poniedziałek od 8.00-9.00), pozostałe trzy godziny w tygodniu zajmując się Instytucjami (wtorek, piątek, sobota od 8.00-9.00). Ostatni z profesorów Daniel Gralath (młodszy) był jednocześnie w latach 1799-1809 pierwszym rektorem wywodzącym się z fakultetu prawa. Z założeń programu przedstawionego w 1764 r. wynika, że w *primie* na Instytucje Justyniana, omawiane na podstawie J.G. Heinecciusa, przeznaczał trzy godziny tygodniowo (poniedziałek, wtorek i piątek od 8.00-9.00), zaś godzinę (sobota od 8.00-9.00) na przedstawienie historii prawa rzymskiego (*ius commune*). To ostatnie wzbogacał wykładami z prawa natury i narodów, uznając, że stanowiły one podstawę teoretycznej wiedzy prawniczej. Na wykładach prywatnych odnosił się wielokrotnie do praw regionalnych wywodzących się z Rzeszy, w tym prawa chełmińskiego. Dodatkowo zajmował się też prawem kanonicznym. Natomiast na wykładach z historii Polski wielokrotnie nawiązywał do jej ustroju (prawo publiczne), posiłkując się głównie pisarstwem G. Lengnicha¹¹.

Oprócz wykładów obowiązkowych, program nauczania dopuszczał też dysputy zarówno uroczyste, publiczne, jak i zwyczajne, okazjonalne. Dodatkowo, na życzenie studentów, organizowano też wykłady prywatne oraz ćwiczenia sobotnie, służące głównie przygotowywaniu prac pisemnych. Dyskusje uroczyste były przy tym publikowane drukiem, a ich teksty zachowały się do dzisiaj. Zwyczajowo sprowadzały się one do publicznego referowania tez oraz otwartego im zaprzeczania przez poszczególne grupy studentów. Jedni i drudzy mogli przy tym korzystać z bogatych zbiorów Biblioteki Rady Miasta Gdańska, mieszczącej się w budynku Ateneum. Naukę kończyły uroczyste egzaminy. Miały one charakter publiczny, trwały kilka dni, a zdawano je przed całym zespołem profesorów. Specjalną rangę posiadał egzamin końcowy, sprowadzający się do publicznego wygłoszenia tez rozprawy naukowej, dokonywanego przed dostojnym gronem profesorów, zaproszonych gości, a niekiedy też rajcami miejskimi¹².

W XVII w. prawa i historii jednocześnie nauczali w porządku chronologicznym następujący profesorowie Katedry: Filip Weymer (1580-1602), Piotr Bruncovius (1602-1619), Krzysztof Riccius (1619-1638), Piotr Oelhaf (1638-

---

¹¹ S. Salmonowicz, *Gotfryd Lengnich – historyk i prawnik. Szkic do portretu uczonego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 42 (1990), z. 1-2, s. 81-125; tenże, *Lengnich Gotfryd, gdański historyk i prawnik*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 17, 1972, s. 46-49; K. Kocot, op. cit., s. 187-196; T. Maciejewski, op. cit., s. 369-370, 390-394; K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., s. 58.

¹² T. Maciejewski, op. cit., s. 370; K. Kocot, op. cit., s. 26; K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., s. 30; J. Jabłońska-Bonca, op. cit., s. 61.

-1653), Kristian Rosteuscher (1656-1681), Joachim Hoppe (1683-1688), Jan Schultz-Szulecki (1688-1697) oraz Jan Gotfryd v. Diesseldorf (1697-1700). Im też poświęcimy najwięcej miejsca. Obok profesorów dla rozwoju prawa przyczynili się też słynni ich uczniowie, a zwłaszcza Jan Nixdorff (1625-1697) i Eliasz Konstanty Schröder (1625-1680).

Znaczenie dla nauczania prawa mieli też profesorowie filozofii, w których dziełach również znajdowały się odniesienia do niektórych dziedzin prawa. Wskazać tu trzeba przede wszystkim następujące nazwiska: Bartłomiej Keckermann (1602-1609), Jerzy Pauli (1613-1650), Henryk Nicolai (1631-1651), Samuel Schelwig (1673-1685) i Jan Krzysztof Rosteuscher (1686-1695).

O Filipie Weymerze wiemy najmniej. Był w każdym razie gdańszczaninem powołanym na stanowisko profesora prawdopodobnie już w 1580 r., lecz wykłady rozpoczął dopiero od 1584 r., pełniąc funkcje profesorskie do 1602 r. Nie zachowała się ani treść prowadzonych przez niego zajęć, ani też spuścizna naukowa¹³.

Piotr Bruncovius był absolwentem Ateneum. Obowiązki profesora przejął w 1603 r. Pełnił również funkcję inspektora Gimnazjum i jako pierwszy używał tytułu *Juris et historiarum profesor*. E. Praetorius wymienia dwanaście rozpraw prawnych, których P. Bruncovius był autorem. Do naszych czasów zachowały się jedynie cztery. Są to: *Theses de donationibus*, *De servitutibus*, *Assertiones de donationibus* i *De successione testamentaria*. Wszystkie pochodzą z lat 1612-1617. Dotyczyły wyłącznie prawa rzymskiego. Każda z nich opierała się na „włoskim sposobie wykładu” (*mos italicus docendi*), sprowadzającym się wyłącznie do naukowej egzegezy tekstu tych przepisów *Corpus Juris Civilis*, które zostały w średniowieczu zgłosowane lub skomentowane, stając się przedmiotem recepcji. Dwie z nich poświęcone były umowie darowizny (*donatio*)¹⁴.

Następcą Piotra Bruncoviusa był Krzysztof Riccius (1590-1643), którego rodzina wywodziła się z Florencji, jakkolwiek później osiadła w Niemczech. W rodzinnym Szczecinie ukończył Pedagogium (1609), następnie studiował w Rostocku (1610-1613), a później w Wittenberdze i innych miastach. Tytuł licencjata prawa uzyskał w Orleanie, co pozwoliło go zatrudnić w Gdańsku, począwszy od 1619 r. W 1638 r. zrezygnował z profesury, obejmując funkcję syndyka miejskiego. Pozostawił po sobie 10 rozpraw. Swe zainteresowania skoncentrował na prawie: rzymskim, narodów i publicznym. Z prawa rzymskiego zachowały się dwie jego rozprawy *De iustitia et iure* oraz *Repetitarum praelectionum*. Generalnie oparte były one na Instytucjach Justyniana,

¹³ T. Maciejewski, op. cit., s. 371.

¹⁴ Ibidem, s. 371-373; B. Kolarz, op. cit., s. 291; L. Mokrzecki, *Kształtowanie się dyscypliny historycznej w Gdańskim Gimnazjum Akademickim*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, Pedagogika” 1967, z. 2, s. 150.

zawierając jedynie podstawy wiedzy o prawie rzymskim, służące wyłącznie zdobyciu wiedzy elementarnej. Prawem narodów zainteresował się bliżej, wychodząc właśnie z prawa rzymskiego, a zwłaszcza komentując pierwszą księgę Instytucji Justyniańskich (*De iusticia et iure* – 1629 r.). Rozpoczął też propagowanie dzieła H. Grotiusa *De iure belli et pacis* (*O prawie wojny i pokoju*) z 1625 r. Twórcze były przy tym jego rozważania dotyczące prawa publicznego, odnoszące się bezpośrednio do spraw państwa i jego praw zwierzchnich. Wyszedł w nich od podziału prawa rzymskiego na *ius: naturale, gentium i civile*. Omawiając *ius gentium*, odwoływał się już jednak do H. Grotiusa, dla którego prawo narodów posiadało swą moc obowiązującą z woli przeważającej liczby lub wszystkich narodów, będąc dziełem zwyczaju i praktyki. Jednocześnie podzielił to prawo na *ius gentium rationis*, a więc przyrodzone i pierwotne oraz *ius gentium ratiocinationis*, czyli stosowane w praktyce ze względu na swą użyteczność, regulujące m.in. kwestie wojen, niewoli, poddaństwa itd. Miało przy tym być ono wspólne nie tylko dla ludzi, ale również i państw. W późniejszym okresie swe myśli w zakresie prawa publicznego związał już tylko z ówczesnym ustrojem Rzeczypospolitej¹⁵. Kolejnym profesorem Katedry został Piotr Oelhaf (1599-1654). Był gdańszczaninem. Od 1625 r. poświęcił się studiom prawniczym i historycznym, odbywając przy okazji wiele podróży zagranicznych do rozmaitych uniwersytetów, np. w Strasburgu (1629), Paryżu (1630), Londynie (1631), Rzymie (1630), Amsterdamie (1632). Katedrę w Gimnazjum przejął w 1638 r., wcześniej (od 1633 r.) sprawując stanowisko sekretarza rady gdańskiej. W 1640 r. uzyskał stopień doktora obojga praw na uniwersytecie w Królewcu. Jego słynnymi uczniami byli J. Nixdorff i E. K. Schröder. Jedną z jego najstarszych prac była *Skiagrafia*, w której około 200 też kilka poświęcono cnocie sprawiedliwości, której przedmiotem były prawa. W ogólnych tych wywodach wskazał, że podmiotem stanowiącym może być Bóg, tworzący prawo pierwotne oraz człowiek, od którego pochodziło prawo wtórne, np. *ius gentium*. Równolegle zaczął w *Disputatio politica de foederibus* swą twórczość polityczno-prawną. Opierała się ona na koncepcji istnienia umów (paktów), mogących łączyć władców, a zawierających stosowne zobowiązania, np. pomocy wzajemnej. Dzielił je na: dozwolone i równoprawne oraz niedozwolone i nierównoprawne¹⁶.

Kolejny prawnik, Krystian Rosteuscher, mimo że kierował Katedrą przez 18 lat – w latach 1653-1656 jako adiunkt, a później do 1681 r. jako profesor – i był autorem ok. 30 prac, niczym twórczym w rozwoju prawa w Gdańsku się nie wyróżnił. Gimnazjum skończył w Gdańsku. Stopień licencjata uzyskał w Królewcu w 1656 r. Zasadniczo prawie wszystkie jego prace były rozprawkami ćwiczeniowymi z zakresu prawa rzymskiego. Uwzględniały też prawo

¹⁵ K. Kocot, op. cit., s. 70-77.

¹⁶ Ibidem, s. 78-93.

polskie i prowincjonalne pruskie, np. *Korekturę pruską* (1598). Z polskich prawników największym dla niego autorytetem był Andrzej Lipski. Prawo narodów opierał wyłącznie na Justynianie i komentatorach. Zajmował się też prawem wojny i międzynarodowym morskim, przytaczając wielokrotnie tezy H. Grotiusa i innych autorów, opowiadających się za możliwością zawłaszczenia tzw. mórz wewnętrznych¹⁷.

Joachim Hoppe (1656-1712) kierował katedrą zaledwie pięć lat, głównie zajmując się karierą urzędniczą, gdzie spotkały go duże zaszczyty. W 1680 r. uzyskał licencjat prawniczy we Frankfurcie nad Odrą, a stopień doktora prawa w roku następnym. W okresie tym opublikował też kilka prac, przede wszystkim w dziedzinie prawa rzymskiego. W 1683 r., na zaproszenie władz gdańskich, objął Katedrę Prawa i Historii w Ateneum. Po pięciu latach rada miejska powierzyła mu urząd syndyka. W 1697 r. został rajcą, a w 1708 r. burmistrzem Gdańska. W 1712 r. król August II mianował go miejscowym burgrabią. Od początku był entuzjastą prawa rzymskiego i przeciwnikiem prawa zwyczajowego. Jeszcze w okresie frankfurckim napisał m.in. *De veritate convicii* (1681), *De contractu claudicante* (1681), *De iure impersonalium* (1682) itd. Swoje wywody chętnie wspierał argumentami z zakresu prawa kanonicznego i historii powszechnej, korzystając z dzieł S. Pufendorfa, J. Buno i H. Conringa. Najważniejsze jego dzieła powstały jednak w okresie gdańskim. Rozgłos przyniósł mu zwłaszcza traktat na temat Instytucji Justyniana pt. *Examen institutionum imperialium* (1684 – wielokrotnie wznawiany), który na dziesięciolecie stał się podstawą nauczania prawa rzymskiego, nie tylko w Gdańsku, ale też i innych ośrodkach akademickich. Jego pozycję jeszcze bardziej umocnił komentarz do Instytucji (*Commentatio succinta ad Institutiones Justinianeas* – 1693). Zajął się w nim bowiem aktualną wówczas problematyką zwierzchności nad morzami, a raczej *dominium maris* danego państwa czy władcy, nie widząc przy tym przeszkód w ich okupacji. Prawem natury i prawem narodów interesował się tylko w rozumieniu prawa rzymskiego, popierając przy tym pewne poglądy H. Grotiusa, twórczo je rozwijając, np. w sprawach wojen, czy też nie odnosząc prawa natury do zwierząt, a jedynie do ludzi¹⁸.

Ostatnim wybitnym XVII-wiecznym profesorem prawnikiem gdańskim był Jan Schulz-Szulecki (1662-1704). Urodził się w Grudziądzu i tam też pobierał pierwsze nauki parafialne. Studia prawnicze rozpoczął w Królewcu (1680), lecz wkrótce przeniósł się do Frankfurtu nad Odrą, gdzie w 1682 r. zapisał się na Wydział Prawa. Opiekował się nim naukowo S. Stryck, pod którego kierunkiem w 1685 r. przygotował pracę egzaminacyjną, poświęconą prawu chełmińskiemu. W 1688 r. uzyskał we Frankfurcie stopień doktora.

¹⁷ K. Kocot, op. cit., s. 94-96; T. Maciejewski, op. cit., s. 377 i n.

¹⁸ K. Kocot, op. cit., s. 96-100.

W 1688 r. przybył do Gdańska z inicjatywy J. Hoppego, dla objęcia profesury i kierownictwa Katedry Historii i Prawa. Wykłady prowadził do 1697 r. Za swe zasługi dla badań nad ustrojem i historią Rzeczypospolitej został w 1695 r. nobilitowany przez Jana III Sobieskiego. W 1697 r. został członkiem brandenburskiej Rady Książęcej. W tym samym roku przeniósł się do Frankfurtu nad Odrą, obejmując kierownictwo katedry prawa. Szybko też został dziekanem wydziału, a w 1703 r. rektorem Viadriny. Pozostawił po sobie ok. 50 rozpraw, mimo że umarł w wieku 42 lat. Był niewątpliwie najwybitniejszym przedstawicielem interesów Rzeczypospolitej w Europie u schyłku XVII w., dostosowując doktrynę nowożytnego prawa natury do obrony praw Polski na forum międzynarodowym zarówno w teorii prawa, praktyce politycznej, jak i dydaktyce. Jej podstawy przedstawił w cyklu 10 dysput ze swymi uczniami, przeprowadzonych w latach 1689-1694, znanymi jako *De Polonia nunquam tributaria*, które stały się podstawą opublikowania w 1694 r. dzieła *Tractatus historico-politicus de Polonia nunquam tributaria*. W swej treści *Traktat...* wielokrotnie odwoływał się do zagadnień prawno-ustrojowych, głównie z dziedziny prawa narodów i prawa międzynarodowego publicznego¹⁹.

Przez cały XVII w. Katedrą Prawa i Historii kierowało ośmiu profesorów. Nie wszyscy przeszli do historii prawa. Trafili za to do niej dwaj wielcy uczniowie Piotra Oelhafa – Jan Nixdorff i Eliasch Konstanty Schröder.

Jan Nixdorff (1624-1697) był z urodzenia gdańszczaninem. W latach 1641-1644 uczęszczał do Gimnazjum Akademickiego. Dalsze studia prawnicze kontynuował w Rostoku, Królewcu i Lejdzie (1644-1648). Po powrocie do kraju najpierw uczył w Bydgoszczy synów burmistrza M. Phala, a następnie praktykował w trybunale piotrkowskim (1649-1654). W tym też okresie powstały najważniejsze jego prace. Swą pracę naukową rozpoczął od *Skiagrafii*, kiedy w 1642 r. był respondentem P. Oelhafa, w której przedstawił rozważania nad testamentem jako podstawą powołania opieki nad osobami podległymi władzy testatora, przy okazji poruszając problematykę opieki i kurateli w znaczeniu ogólnym. W 1644 r. opublikował najpierw niewielką rozprawę z zakresu prawa lennego, a następnie równie małą pracę o posłach, wkraczając w dzisiejszą dziedzinę prawa międzynarodowego publicznego (*De legatis*), głównie w aspekcie gdańskim, popierając wysyłanie przez miasto własnych poselstw. Po latach praktyki trybunalskiej w Piotrkowie i Lublinie rozpoczął badania nad procedurą sądową. Początek publikacjom w tej dziedzinie dały tablice schematyczne z 1653 r. Poprzedziły one edycję jego głównego traktatu pt. *Compendium processus iudiciarii* (1654). W następnym roku autor wydał traktat o Trybunale Koronnym i jego rejestrach, gdzie omówiono jego genezę, skład personalny, zadania i źródła stosowanego przed nim prawa. Później nastąpiła ponad 20-letnia przerwa w jego pisarstwie, spowodowana działal-

---

¹⁹ Ibidem, s. 107-127.

nością urzędniczą. Ostatecznie uwieńczył swój dorobek naukowy, wydając *Opuscula iuridico-practica Regnum Poloniae terrasque Prussiae regalis concernentia* (1676, 1685). Dzieło traktowało generalnie o procesie sądowym w Koronie i Prusach, w szczególności przedstawiając sprawy pozwu, formuł procesowych, formuł pozasądowych itp., a także o Trybunale Koronnym²⁰.

Drugim wielkim uczniem Piotra Oelhafa był Eliasz Konstanty Schröder (1625-1680). Najpierw ukończył gdańskie Ateneum. Później studiował prawo i historię w Rostoku, a następnie w Lejdzie i Bourges (1643-1648). Potem powrócił do Gdańska. Zjednał tu sobie sympatię mieszczan, zostając członkiem Trzeciego Ordynku, a następnie króla Jana Kazimierza, który mianował go sekretarzem królewskim (1656) i nobilitował (1658) jako szlachcica szwedzkiego. Jego głównym dziełem było *Ius publicum Dantiscanum*, ukończone w 1657 r., jednak mimo wielu starań autora nigdy nie zostało opublikowane i do dzisiaj istniejące jedynie w oryginale oraz jego odpisach. Stanowiło ono pierwszą próbę zebrania i usystematyzowania prawa publicznego Gdańska, zawartego w wielu dokumentach, przywilejach i innych aktach prawnych, chociaż nie wszystkich, gdyż nie miał on dostępu do tajnego archiwum rady, nie będąc urzędnikiem miejskim. Praca napisana została po łacinie. Składała się z czterech ksiąg. Pierwsza dotyczyła praw królów polskich w Gdańsku, druga opisywała uprawnienia władz i urzędników miejskich, trzecia traktowała o prawach obywateli Gdańska, zaś czwarta prezentowała prawa poszczególnych cechów. W sumie całość stanowiła systematyczny zbiór prawa publicznego Gdańska, podkreślający generalnie zależność miasta od Korony²¹.

W XVIII w. prawa w Gdańskim Gimnazjum Akademickim nauczali: Samuel Fryderyk Willenberg (1701-1748), Gotfryd Lengnich (1749-1750), Jerzy Fryderyk Kraus (1751-1753), Marcin Bogumił Pauli (1753-1763) i Daniel Gralath młodszy (1764-1809). Ubocznie prawem parali się też Gabriel Grodeck (1699-1709) oraz Michał Krzysztof Hanow (1727-1773), kierujący podówczas Katedrą Filozofii.

Samuel Fryderyk Willenberg (1663-1748), z pochodzenia szlachcic, naukę w gdańskim Ateneum pobierał w latach 1682-1686, współpracując z Joachimem Hoppe, pod którego kierunkiem wziął udział w dyspucie *De servis Romanis atque hodiernis*. Studia prawnicze ukończył we Frankfurcie nad Odrą. W 1693 r. uzyskał stopień doktora i został zatrudniony na Viadrinie. W 1699 r. otrzymał stanowisko profesora. W 1701 r. przeniósł się do Gdańska, zostając

²⁰ L. Pauli, *Jan Nixdorff – gdański prawnik (1625-1697)*, „Rocznik Gdański” 14 (1955); idem, *Jan Nixdorff (1625-1697). Pisarz prawa procesowego*, Warszawa 1957, passim; idem, *La vie et l'oeuvre de Jean Nixdorff. Contribution a l'histoire de la littérature juridique en Pologne au XVIIe siècle*, „Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis” 28 (1960), z. 3.

²¹ S. Matysik, *Eliasz Konstanty Schröder – gdański prawnik i sekretarz królewski z XVII wieku. Życie i dzieło*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 6 (1954), z. 1, s. 153-177; idem, *Eliasz Konstanty Schröder, gdański prawnik (1625-1680)*, „Rocznik Gdański” 13 (1954).

powołany na kierownika Katedry Prawa i Historii, którą to funkcję sprawował aż przez 47 lat. Przybywszy do Gdańska, całkowicie zmienił swe zainteresowania, kierując je przede wszystkim ku prawu narodów i prawu natury. Uwieńczeniem jego zainteresowań było wydanie pierwszego w tych dziedzinach podręcznika w Polsce pt. *Sicilimenta iuris gentium prudentiae, ex libris Hugonis Grotii De iure belli et pacis. (Zebranie nauki prawa natury i prawa narodów według Hugona Grocjusza O prawie wojny i pokoju, z uwzględnieniem innych znamienitych autorów)*, który ukazał się najpierw w Gdańsku w 1709 r., a następnie w Lipsku w 1711 r., wielokrotnie cytowanego w całej Europie. Przedmowa do dzieła zasadniczo poświęcona została uznaniu dla H. Grotiusa, twórcy tej dziedziny prawa, jakkolwiek podkreślano w niej również różnice obu autorów w kwestii stosunku prawa natury do prawa narodów. Założenia teoretyczne swego systemu kontynuował w prolegomenie. Szczegółowo jednak rozpracował go w trzech księgach dzieła. Jego zdaniem prawo natury i prawo narodów stanowiły podstawę praw świata ludzi wierzących, bez podziałów stanowych, we wszystkich ich działaniach. Nie zapewniały im jednak zbawienia, lecz kierowały ich działaniami w celu zapewnienia im szczęścia. Ich pierwotną przyczyną była wola Boga, w czym różnił się od H. Grotiusa i jego następców. Wreszcie też zainteresował się S.F. Willenberg prawem morskim, w którym wielokrotnie nie zgadzał się z H. Grotiusem. Uważał bowiem, że przedmiotem okupacji może być nie tylko morze wewnętrzne, ale też i ocean. Mało tego, uważał, że przedmiotem własności państwa może być również powietrze, ze względu na swą przenikliwość. Z innych dziedzin zainteresowania uczonego skupiły się na prawie morskim, wojennym i publicznym. W zakresie prawa morskiego najwcześniejszą była dysertacja z 1711 r. *De eo, quod iustum est circa excursiones maritimas, vom Recht der Caperey*, zajmująca się prawem korsarskim (kaperskim), utrzymanym aż do 1856 r. Uważał w niej korsarstwo, w odróżnieniu od piractwa, za sprawiedliwe, wykonywane za zezwoleniem państw, a nawet miast, w tym Gdańska²².

Gotfryd Lengnich (1689-1774) szkołę mariacką ukończył w 1707 r., później uczęszczał do Gimnazjum Akademickiego. W 1710 r. rozpoczął w Halle studia prawnicze i historyczne. W 1712 r. został licencjatem, a w następnym roku doktorem obojga praw. Nie uzyskawszy posady na uniwersytecie, powrócił do Gdańska. W 1721 r. został współzałożycielem *Societas Litteraria* – pierwszego w Gdańsku towarzystwa naukowego. W 1729 r. został mianowany w Ateneum profesorem poezji i wymowy, a w 1749 r. profesorem prawa i historii. W 1750 r. został syndykiem miejskim, mimo oporu rady miejskiej, na której stronę wkrótce zresztą przeszedł. Odegrał też aktywną rolę przy rozwiązywaniu konfliktów miejskich w połowie stulecia, doprowadzając m.in. do realizacji ordynacji królewskiej z 1750 r., jak też załagodzenia sporu Gdańska

---

²² K. Kocot, op. cit., s. 138-185.

z królem o wpływy z culagi. Zaangażował się też w obronę praw dysydentów. Wystąpił również przeciwko przyłączeniu się Gdańska do konfederacji barskiej. Pod koniec życia potępił pierwszy rozbiór Rzeczypospolitej. Naukowo związany był przede wszystkim z historią prawa publicznego, z którą zetknął się w Halle (*Reichhistorie*), chociaż jego doktorat wiązał się ściśle z historią prawa sądowego (*De Juris Romani et Germanici differentia* – 1713). Ostatecznie wyspecjalizował się w trzech nurtach: historii Rzeczypospolitej, historii ustroju Polski oraz historii i ustroju Prus Królewskich i Gdańska. Dla prawa publicznego dziełem niewątpliwie najważniejszym było *Ius publicum Regni Poloniae*, opublikowane po łacinie (pierwsze wydanie dwóch tomów nastąpiło w latach 1765-1766). Wreszcie też, uczony był wielkim badaczem prawa publicznego Prus Królewskich i samego Gdańska, z fundamentalnym dziełem *Geschichte der Preussischen Lande* (dziewięć tomów), które pomijamy, zajmując się *Ius publicum Prussiae Polonae* (1758, w języku niemieckim 1760), a zwłaszcza *Ius publicum civitatis Gedanensis oder der Stadt Danzig Verfassung und Rechte nach Originalhandschriften des danziger Stadtarchivs* z 1769 r., na którego wydanie rada się nie zgodziła i dopiero za sprawą O. Günthera ukazało się w 1900 r., kiedy miało już tylko wymiar historyczny²³.

Jerzy Fryderyk Kraus i Marcin Bogumił Pauli przez 12 lat, prezydując w Katedrze Prawa i Historii, wykładali jedynie prawo rzymskie. Niewiele w związku z tym zdziałali. Ich uczniowie wręcz nawet domagali się wykładów z innych dziedzin prawa, zwłaszcza chełmińskiego. Nie przyniosło to jednak konkretnych rezultatów²⁴.

Zmienił to Daniel Gralath młodszy (1739-1809). Uczęszczał do Gimnazjum Akademickiego w latach 1752-1757. Prawo studiował w Królewcu, gdzie w 1763 r. został doktorem obojga praw. W 1764 r. uzyskał profesurę w Ate-neum, na którym to stanowisku pozostał przez 45 lat, przy czym w 1791 r. został jego rektorem, łamiąc tradycję teologiczną. Wydał łącznie ok. 11 rozpraw prawnych. Dotyczyły one różnych dziedzin prawa. Pierwsze odnosiły się do prawa małżeńskiego – *Dissertatio inauguralis juridica de jurisdictione in causis matrimonialibus* (1763). Kolejne prawa chełmińskiego – *De jure Culmensi in doctrina et contractibus ex legibus Romanis Cmendanto* (1765). Następne prawa karnego *De homicidiis non capitalibus* (1765). Dalsze zabezpieczenia innych praw, np. hipoteki *De ambigua hypothecarum secuntate* (1775) czy praw obcych, przeważnie sądowych, popierających rozwój handlu. Wydał też naukową syntezę dziejów Gdańska pt. *Versuch einer Geschichte Danzigs* (dwa tomy w Królewcu w 1789 r., a trzeci w Berlinie w 1791 r.)²⁵.

²³ S. Salmonowicz, *Gotfryd Lengnich*, s. 81-85.

²⁴ T. Maciejewski, op. cit., s. 387, 394; J. Dmowski, op. cit., s. 64.

²⁵ K. Kocot, op. cit., 204-213; T. Maciejewski, op. cit., s. 394 i n.; K. Kubik, L. Mokrzecki, op. cit., 39, 58, 61; L. Mokrzecki, *Daniel Gralath Młodszy*, [w:] *Pomorze Gdańskie. Wybitni Pomorzanie XVIII wieku. Szkice biograficzne*, Wrocław 1983, s. 62.

Nie sposób, poza wymienionymi prawnikami i profesorami Gimnazjum Akademickiego, nie wspomnieć Michała Krzysztofa Hanowa (1695-1773) – wybitnego filozofa, historyka i przyrodnika, trudniącego się również zagadnieniami prawnymi. Swe zainteresowanie prawem, zwłaszcza chełmińskim objawił przy tym już w czasach uniwersyteckich, później je kontynuując. Uwieńczeniem tych badań było ukazanie się *Ius Culmense ex ultima revisione oder das vollständige Culmische Recht*, które pierwszego wydania doczekało się w Gdańsku w 1745 r., zaś drugiego, ulepszono i rozszerzonego, w 1767 r. Temu ostatniemu adiustacji naukowej udzielił G. Lengnich, przez co przed drukiem można było dokonać w nim poprawek i uniknąć błędów. W rezultacie przewyższa ono zdecydowanie pierwsze. Oba dotyczyły rewizji toruńskiej z 1594 r., zwanej też, od miejsca jej stosowania również gdańską. Sam tekst prawny był przy tym identyczny. Jego twórczy wkład zawarty zaś został przede wszystkim we wstępie i komentarzu. Wstęp był zasadniczo zwięzłą historią rozwoju prawa chełmińskiego, tj. starego, stworzonego w latach 1233-1454, i nowego powstałego od inkorporacji Prus Królewskich do Korony, aż po czasy mu współczesne. Stanowiła ona opracowanie pionierskie, polegające na sumiennym oraz skrupulatnym usystematyzowaniu istniejącego materiału źródłowego i publikacyjnego. Natomiast komentarz był naukowym opracowaniem rewizji toruńskiej dokonany w formie szczegółowych odsyłaczy do poszczególnych przepisów, pozwalających na dokładne prześledzenie rozwoju historycznego wszystkich instytucji prawnych, co dodatkowo zostało wsparte przykładami z praktyki sądowej, z zastosowaniem nowych technik badawczych, rozwiniętych w wyniku ruchu kodyfikacyjnego²⁶.

Bibliografia

1. Borzestowski M., *Michał Krzysztof Hanow, historyk i wydawca prawa chełmińskiego*, [w:] *Studia culmensia historico-iuridica. Księga pamiątkowa 750-lecia prawa chełmińskiego*, t. 1, red. Z. Zdrójkowski, Toruń 1990, s. 411-448
2. Dmowski J., *Nauczanie prawa rzymskiego w Gdańsku od XVII do XIX w.*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1 (1997), s. 63-65
3. *Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Księga Pamiątkowa dla uczczenia czterechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum Gdańskiego 1558-1958*, Gdynia 1959
4. Grajewski H., *Jan Schultz-Szulecki i jego Tractatus de Polonia nunquam tributaria*, Łódź 1964

---

²⁶ M. Borzestowski, *Michał Krzysztof Hanow, historyk i wydawca prawa chełmińskiego*, [w:] *Studia culmensia historico-iuridica. Księga pamiątkowa 750-lecia prawa chełmińskiego*, t. 1, red. Z. Zdrójkowski, Toruń 1990, s. 411-448; T. Maciejewski, op. cit., s. 394 i n.; K. Kubik, L. Mokrzejki, op. cit., s. 77-79, 84, 92, 107, 126; Z. Zdrójkowski, *Zarys dziejów prawa chełmińskiego 1233-1892*, Toruń 1983, s. 76.

5. Hirsch T., *Geschichte des Akademischen Gymnasium in Danzig in ihren Hauptzügen dargestellt*, Danzig 1837
6. *Historia Gdańska*, t. II: 1454-1655, red. E. Cieślak, Gdańsk 1982
7. *Historia Gdańska*, t. III/1: 1655-1793, d red. E. Cieślak, Gdańsk 1993
8. Jabłońska-Bonca J., *Akademicka nauka prawa w Gdańsku (1603-1810)*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1 (1997), s. 55-62
9. Kocot K., *Nauka prawa narodów w Ateneum Gdańskim (1580-1793)*, Wrocław 1965
10. Kolarz B., *Nauka prawa w Gdańsku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 50 (1998), z. 1, s. 287-297
11. *Księga wpisów uczniów Gimnazjum Gdańskiego 1580-1814*, oprac. Z. Nowak i P. Szafran, Warszawa-Poznań 1974
12. Kubik L., Mokrzecki L., *Trzy wieki nauki gdańskiej (Szkice z dziejów XVI-XVIII wieku)*, Gdańsk 1969
13. Maciejewski T., *Prawo i prawnicy w Gdańskim Gimnazjum Akademickim (XVII-XVIII wiek)*, [w:] *Gdańskie Gimnazjum Akademickie*, t. 1: *Szkice z dziejów*, red. E. Kotarski, Gdańsk 2008, s. 361-400
14. Matysik S., *Eliasz Konstanty Schröder, gdański prawnik (1625-1680)*, „Rocznik Gdański” 13 (1954)
15. Matysik S., *Eliasz Konstanty Schröder – gdański prawnik i sekretarz królewski z XVII wieku. Życie i dzieło*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 6 (1954), z. 1, s. 153-177
16. Nadolski B., *Życie i działalność naukowa uczonego gdańskiego Bartłomieja Kerkermanna. Studium z dziejów Odrodzenia na Pomorzu*, Toruń 1961
17. Pauli L., *Jan Nixdorff (1625-1697). Pisarz prawa procesowego*, Warszawa 1957
18. Pauli L., *Jan Nixdorff – gdański prawnik (1625-1697)*, „Rocznik Gdański” 14 (1955)
19. Pauli L., *La vie et l'oeuvre de Jean Nixdorff. Contribution a l'histoire de la littérature juridique en Pologne au XVIIe siècle*, „Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis” 28 (1960), z. 3
20. Praetorius E., *Athenae Gedanenses*, Lipsiae 1713
21. Salmonowicz S., *Gotfryd Lengnich – historyk i prawnik. Szkic do portretu uczonego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 42 (1990), z. 1-2, s. 81-125
22. Salmonowicz S., *Lengnich Gotfryd, gdański historyk i prawnik*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 17, 1972, s. 46-49
23. Zdrójkowski Z., *Zarys dziejów prawa chełmińskiego 1233-1892*, Toruń 1983

LAW AND THE TEACHING OF LAW AT THE GDANSK ACADEMIC
GYMNASIUM BETWEEN 1558-1810

Summary

This article presents the teaching of law in one of the most important semi-universities in Europe – the Academic Gymnasium Danzig. It depicts heads of the Chair of Law and History, its prominent academics, the programme of the law studies and how it was changing over years. Thus it complements the existing findings of the research into the Academic Gymnasium and its history.

DROIT ET SON ENSEIGNEMENT AU GYMNASÉ ACADÉMIQUE
DE GDAŃSK DÈS LE XVI AU XIX SIÈCLE (1558-1810)

Résumé

L'article décrit le système d'enseignement du droit dans l'une des plus importantes écoles d'enseignement post-secondaire de cette partie de l'Europe – le Gymnase Académique de Gdańsk (1558-1810). L'article présente les silhouettes des responsables de la Chaire du Droit et de l'Histoire, des académiciens éminents, le programme d'enseignement et ses modifications. Cela constitue le complément aux élaborations existantes concernant le fonctionnement du Gymnase et à son histoire.

